NAMMINERSORNERULLUTIK OQARTUSSAT · GRØNLANDS HJEMMESTYRE
Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik
Familiedirektoratet

Innarluutillit pillugit nassuiaat

Oktober 2004

IMAI qupp.

1. Aallaqqaasiut 4
2. Ikiorsiiniutit il.il. 6
A. Tapersersortit 6
B. Iliuusissanut pilersaarutit. 7
3. Misileraalluni aaqqissuussineq 9
A. Misileraalluni aaqqissuussineq pillugu nassuiaat 9
B. Misileraalluni aaqqissuussinerup ingerlanera. 10
C. Novembarimi 2003-mi naliliineq. 10
D. Misileraanerup iluani sukaterinerit. 11
E. Misileraalluni aaqqissuussinerup siunissaa. 13
4. Innarluutilinnik paaqqinniffinnut tunngasut 15
A. Innarluutilinnik paaqqinniffiit eqqartorneqarneri 15
Tusilartut angerlarsimaffiat, Illu Sungaartoq, Qaqortoq 16
B. Tamatumani ajugaaffiginiartariaqartut 21
C. Siunissami ineriartornissaq 21
5. Danmarkimi inissiisarnerit 25
6. Naliliineq aammalu innarluutilinnik nalunaarsuisarneq 29
7. Inatsisinut tunngasut 30
8. Sammineqartut allat 31

1. Aallaqqaasiut

Naalakkersuisut innarluutilinnut tunngasunik suliassaqarfik pingaartittorujussuuvaat, tassungalu tunngatillugu siunissami takorluugaat amerlasuunik periaaseqarnermik aamma innarluutillip inuuneranik sulissutiginninnermik, inuuniarnermini atugarisaannik innarluutillillu aqqusaartagaanik aallaaveqarput. Allaassuteqarneq akuersaarneqartariaqarpoq, aammalu inuk iluunngarlugu ataatsimut isigineqassaaq, pisinnaasaasa killeqarsinnaanerat kisiat pinnagu. Innarluutaa ikiorsiivigisassaavoq, inuttaa pinnagu.

Nunatsinniipput inupparujussuit assigiinngitsunik pisariaqartitaqartut, kissaateqartut inuunertillu qanoq atorniarnerlugu piumasaqaateqartut.

Naalakkersuisut inuit nukissaat piginnaasaallu aallaaviginiarpaat, inuit sapigaat pinnagit, tamanna piginnaasanik killeqalersitsisinnaasarmat. Tamatta assigiinngitsuuvugut assigiinngitsunillu pisariaqartitaqarlutalu nukissaqarluta. Tamanna akuerisariaqarpoq, tamannalu peqatigalugu inuit piginnaasaat piorsarlugit sulisoqassaaq. Tamanna innarluutillip nammineq piumasai kissaataalu aallaavigalugit ingerlanneqassaaq.

Naalakkersuisut suliniarnerminni tunngavigaat innarluutillit sapinngisamik nalinginnaanerpaamik inuuneqarsinnaanissaat.

Innarluutillit ataatsimut isigalugit assigiinngitsorujussuupput, innarluutilinnillu isumaginninnermik suliassaqarfiup naleqqussarneqarnissaanik assut piumasaqaateqarlutik. Suliassaq pingaartorujussuaq tassaavoq nalilersuinerup nutarterinerullu aallartinneqarnissaat. Innarluutilinnik isumaginninnermik suliassaqarfik takulertoruminarnerulersartariaqarpoq. Tamanna ilutigalugu suliassaqarfiup aningaasatigut aqukkuminarnerulersinneqassaaq allaffissornertaalu millisinneqassalluni.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup suliassaqarfik 2004-imi ammanerulersarlugulu paasiuminarsarpaa. Tamanna piviusunngortinneqarpoq paasinninnerulernissaq aningaasaqarnikkullu aqutsinerup tassungalu atasumik suleriaatsip pitsanngorsaaviginissaat anguniarlugu sukumiisumik suliaqarnikkut.

Siunissami suliniarnermi makku anguniarneqassapput:

- Innarluutilinnut aningaasaliinissamut akuersissuteqartarneq kommuuninut nuunneqassaaq.
- Allaffissorneq pisariillisarlugulu takulertoruminarsarneqassaaq.
- Nalunaarsuineq kisitsisitigullu takussutissiorneq pitsaanerulissapput.
- Paaqqinniffeqarneq nukittorsarneqarlunilu pitsanngorsarneqassaaq.
- Tapersersortinik ilinniartitsineq pikkorinnerulersaanerlu.
- Danmarkimi inissiisarnerit pitsaanerusumik tunngavilersorneqartariaqarput, pisariaqanngitsumik inissiinerit pinaveersaarniarlugit.

- Inatsisit ilitsersuutillu atuuttut nalilersoqqillugillu pisariaqarfiisigut naleqqussarneqartariaqarput.

Innarluutilinnut malunnaatilimmik nunatta nukissaqarfigisaanni pitsanngorsaanissakkut periarfissat Naalakkersuisut siunissami ukkanneruniarpaat.

2. Ikiorsiiniutit il.il.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik kommunillu assigiinngitsunik arlalinnik ikiorsiiniuteqarput innarluutilimmut ulluinnarni ikiuutaallutillu ikorfartuutaasussanik. Tamatumani isumaavoq ikiorsiiniutit ataasiakkaat innarluutillip piginnaanikiffiinik taarsiissaasut. Ikiorsiineq kingullertut periarfissaasimassaaq, aammalu periarfissat allat atorlugit ikiorsiisoqarsinnaatinnagu aatsaat atorneqartassalluni. Ikiorsiiniutit tassaasinnaapput iluaqusersuutit, tapersersorteqarnissamut nal. akunneri, oqilisaassinerit, inissiap innarluutilimmut naleqqussarnera, najugaqaqatigiiffimmik aamma nakkutigineqarluni najugaqarfimmik pilersitsineq kiisalu ulloq unnuarlu paaqqinniffimmiititsineq.

Ikiorsiiniutinut tapersiineq pisarpoq innarluutillit ataasiakkaat pisariaqartitaannik naliliinikkut. Ikiorsiisoqartarpoq innarluutillit ataasiakkaat naliliiffiginerisigut, taamaattullu taamaallaat aningaasartuutit inuit innarluuteqanngitsut nammineq atugassaminnut, inuussutissaminnut inimillu aaqqissuussinernut nalinginnaasumik aningaasartuutigisartagaannit misinnartumik qaffasinnerugaangata tunniunneqartarput.

A. Tapersersortit

Innuttaasut annertuumik innarluuteqartut nammineq angerlarsimaffimmiiginnarluni, aamma najugaqaqatigiiffimmiilluni imaluunniit nakkutigineqarluni najugaqarfimmiilluni imminut isumagisinnaanissaq anguniarlugu ilitsersorneqarnikkut tapersersorneqarnissaq pisariaqartinneqarsimappat tapersersorteqarnissamut nal. akunnerinik akuerineqarnissaminnut periarfissaqarput. Akerlianilli ulloq unnuarlu paaqqinniffimmiittut, utoqqaat illuiniittut napparsimavinnilu paaqqutarinniffinniittut nal. akunnerinik tapersersorteqarfissanik ikiorserneqarsinnaanngillat.

Tapersersorteqartitsinikkut innarluutillip ulluinnarni suliassanik naliginnaasunik sapinngisamik amerlasuunik nammineerluni isumaginnissinnaalernissaa anguniagaavoq. Pingaaruteqarpoq malunginiassallugu sungiusaaneq perorsaanermik tunngaveqartoq tapersersortimit suliarineqartartoq, kiisalu suliassatigut ikiorserneqartarneq angerlarsimaffimmi ikiortimit suliarineqartartoq immikkooruteqarmata.

Tapersersorti innarluutillip ulluinnarni inuunerani pingaaruteqartuuvoq, taamaammat tapersersortip innarluutilimmut toqqissisimanartuunissaa pingaartuuvoq. Taamaattumik aamma tapersersortit akulikippallaamik taarserneqartannginnissaa, aamma tapersersortip suliaminut tunngatillugu ataavartumik pikkorissarneqartarnissaa pingaartorujussuupput.

Tapersersorti tassaagajuttarpoq innarluutillip avatangiisiminut attaveqaataa, taannaasarmat ulluinnarni suliassanut assigiinngitsorpassuarnut ikiortaasoq. Taamaattumik aamma innarluutillip napparsimmavimmiinnerani nal. akunnerinik tapersersortimut atugassaanik akuersissuteqartarnissaq pingaaruteqarsinnaasarpoq. Pissusissamisuussaarli uninnganerup nalaani nalunaaquttap akunnerini tassunga atugassat ikilisinneqassappata.

Ullumikkut tapersersortaasartut ilinniagaqarsimanngitsuugajuttarput. Taamaattumik tapersersortit suliaminnut tunngatillugu ataavartumik pikkorissarneqarlutillu nukittorsarneqartarnissaat pingaartuuvoq.

Tapersersortip suliassai ilitsersuinermut tunngasarmata, sapaatip akunneranut nalunaaquttap akunneri akuersissutigineqartut amerlanerpaajugunik 40-uussapput. Innuttaasoq annertuumik innarluuteqartoq nalunaaquttap akunnerisa amerlanerulersinnerisigut imminut annerusumik ikiulernissaanut kajumilersinneqarsinnaassasoq naatsorsuutigineqarsinnaanngilaq. Innarluutillit aamma ilitsersorneqaratik qiimmarsarneqaratillu qasuersaartarnissartik pisariaqartittarpaat.

B. Iliuusissanut pilersaarutit.

Iliuusissanut pilersaarutit innarluutillit namminneq kissaatigisaat naapertorlugu sapinngisamik pitsaanerpaamik inuuneqarnissaat qulakkeerniarlugu kommuunit suliniarnerini sakkuupput pingaarutillit. Iliuusissanut pilersaarutini innarluutilimmut tunngatillugu anguniagassiisoqartarpoq, taakkulu anguneqarnissaannut atortussat ikiorsiissutillu suuneri aalajangersarneqartarlutik. Iliuusissanut pilersaarut pitsaasuugaangat innarluutillip kissaatigisai pisariaqartitaalu ukkanneqalersarput, taamalu anguniakkat innarluutillip kommuunillu qanoq anguniarsinnaaneraat piviusorsiortumik sulissutigineqalersarluni. Pilersaarutit kommuunip innarluutilik aamma / imaluunniit taassuma ilaqutai peqatigalugit suliarissavai. Pilersaarutit suliarilluagaassapput sukumiisuullutillu, sakkussaqqissuussallutillu nalilersortuarneqarlutillu nutarterneqartuartussat.

Suliamik ilinniagallit suleqataasullu allat innarluutilimmut attaveqartartut, pilersaarutit ataasiakkaat suliarinerinut malinnaaffiginerinullu peqataassapput.

Inatsisini allassimavoq innarluutilik ulloq unnuarlu paaqqinniffimmut pisinneqartinnagu kommuunip paaqqinniffik suleqatigalugu taanna pillugu pilersaarusiussasoq. Iliuusissanut pilersaarut taanna sukumiisumik suliaassaaq, imarissavaalu kommuunip inissiinissaq sioqqullugu isumaliutai, innarluutillip aamma siunissami inuuniarnermini qanoq pitsaanerpaanik atugassaqartitaanissaanut pilersaarusiat, inissiinissaq sioqqullugu suut misilinneqarsimanerinik paasissutissat kiisalu innarluutilik immikkut ittunik pisariaqartitsisuusimappat tamakku suunersut pillugit paasissutissat. Taamatut paasisutissiinermi anguniarneqarpoq innarluutillip paaqqinniffimmi, pisariaqartitaminik naammassinnissinnaanerusumi inissinneqarsinnaanissaa. Tamatumuuna kukkusumik inissiinerit paaqqinniffiillu akornanni pisariaqanngitsumik nuutitseqattaarnerit, innarluutillit ilaannut annertuumik akornusiinertut misinnarsinnaasut, pinngitsoortinneqassapput.

Taamattaaq innarluutilimmik isertertoqarnerani iliuusissanut pilersaarut ulloq unnuarlu paaqqinniffimmut sakkussaavoq pingaarutilik. Innarluutillip pisariaqartitaasa suunerinik paaqqinniffimmut pingaarutilimmik pisariaqartunillu paasissutissiissaaq, paaqqinniffiup suliassarujussuarmik piffissamillu innarluutilinnut ataasiakkaanut misileeqattaarfissaraluanik sipaarutaasinnaalluni. Paaqqinniffimmi sulisut taamaalillutik suliaq aallartereersimasoq ajunngitsumillu ingerlasimasoq ingerlateqqissinnaassavaat.

Ulloq unnuarlu paaqqinniffiit nalunaarutigisarpaat kommuunit pilersaarutaat amigaataasartut aammalu suliarineqartarneri naammaginartanngitsut.

- Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup tapersersortitut ikiortit pigiuarnissaannut pikkorissartarnissaannullu pilersaarutit suliarineqartarnerinut atasuni Peqqissutsimut Pisortaqarfimmik kommuuninillu suleqateqalernissamut periarfissat misissorniarpai.

- Iliuusissanut pilersaarutit suliarilluakkat pingaartuunerat ukkanneqassaaq. Tamanna kommuuninut erseqqissarneqassaaq, soorlu pisortaqarfiup innarluutilinnut tunngasut pillugit nakkutilliinerinut atatillugu.

3. Misileraalluni aaqqissuussineq

Ukioq 2000 aallarnerfigalugu innarluutilinnut aningaasaliissutinik akuersissuteqartarneq misiligutaasumik Ilulissat Aasiaallu komuuniinut inissinneqarpoq. Ukiuni tulliini kommuunit arlallit aamma taamatut aaqqiineq ilannguffigaat.

Misileraalluni aaqqissuussinermi tunngaviuvoq inuit annertuumik innarluutillit ikiorneqartarnerat pillugu inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi § 2. Aalajangersakkami allassimavoq: ”Innarluutilinnik suliassaqarfimmi paasissutissiisarnerit, misileraanerit ilisimatusarnerillu Isumaginninnermut Naalakkersuisup aallartissinnaallugillu tapiissuteqarfigisinnaavai”.

A. Misileraalluni aaqqissuussineq pillugu nassuiaat

Kommuunit misileraalluni aaqqissuussinermi peqataasut aningaasaliissutinik akuersissuteqartarneq tiguaat, taamalu kommuuni misileraanermi peqataasoq inunnut annertuumik innarluutilinnut ikiorsiissutaasartuni aningaasartuutinut tapiissutissanik aningaasaliissuteqarsinnaalluni. Tassa imaappoq qinnuteqaat iluunngaat kommuunit namminneq naliliiffigalugulu aningaasaliissutissartai akuersissutigisarpaat. Allaffissornikkut aningaasartuutit kommuunit namminneq siornatigutuulli isumagisaraat.

Misileraalluni aaqqissuussinermi siunertaavoq aalajangiisarnerup innuttaasunut qaninnerusumik ingerlanneqalernissaa, aamma allaffissornikkut suliassanillu ingerlatsisarnikkut periutsit pisariinnerusumik ingerlanneqartarnissat. Aamma anguniagaavoq piffissap allaffissornermi sulianut atorneqartartup sullitamik sullissinermut toqqaannartumik atorneqalernissaa. Tamatumanili naatsorsuutigineqarpoq aaqqissuussinermi tapiissutit annertussusaat kommuuninut misileraalluni aaqqissuussinermi peqataanngitsunut atorneqartartut annertoqatigissagaat.

Kommuunilli misileraalluni aaqqissuussinermi peqataanngitsut ikiorserneqarnissamik qinnuteqaatit pisortanit suliassartaat isumagisarpaat, tamannalu aallaavigalugu Ilaqutariinnermut Pisortaqarfimmut inassuteqaasiortarlutik. Ikorsiissuteqartoqassanersoq tassani aalajangiivigineqartarpoq. Kommuunip siullermik paasissutissat allakkatigullu uppernarsaatit il.il. pingaarutillit katersortarpai suliassarlu naliliiffigalugu. Taava nunap immikkoortuani allaffeqarfiup suliassaq inassuteqaallu misissoqqittarpai aalajangiiffigalugillu. Taava nunap immikkoortuani allaffeqarfiup aalajangiinera kommuunimut nalunaarutigineqartarpoq, tassanngaanniillu qinnuteqaateqartumut ilisimatitsissutigineqarluni ikiorsiissullu aallartinneqartarluni. Aningaasartuutit kommuunip isumagisarpai, utertinneqarnissaallu nunap immikkoortuani allaffeqarfimmut qinnutigisarlugu.

Kommuunit misileraalluni aaqqissuussinermi peqataasut aningaasartuutissat misileraanermi atugassatut akuersissutigineqartut iluini kommuuniminni innarluutilinnut ikiorsiissutaasut akilertarnissaannut pisussaatittarput. Misileraanermi aningaasartuutissatut akuersissutigineqartut iluini aningaasartuutissanik missingersuusiorneq akuersissuteqartarnerlu kommuunip nammineq isu-

magisarpaa, aningaasartuutissallu sinnerneqassagaluarpata nammineq matussusernissaannut pisussaatittarluni. Oqartussaaffiup tunniunneqarnera kommunit peqataasut tamaasa immikkut isumaqatigiissuteqarfiginerinik tunngaveqarpoq, ukiullu ataasiakkaarlugit ingerlasarallartussaalluni. Ukioq nutaaq aallartitsinnagu ukiumut tullermut isumaqatigiissutissaq nutaamik isumaqatigiinniutaasinnaavoq.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup kommuuninik misileraalluni aaqqiissuteqarnermut peqataasunik peqataanngitsunillu nakkutilliineq isumagisaraa. Nakkutigineqartunut ilaapput kommuunip inatsisit maleruarnerai aammalu pisortat sullissineranni maleruagassat tunngavigalugit ingerlatsinersoq.

B. Misileraalluni aaqqissuussinerup ingerlanera.

Januaari 2000 aallarnerfigalugu Ilulissat Aasiaallu kommuunii misileraalluni aaqqissuussinermi siulliullutik peqataalerput.

Januaari 2001 aallarnerfigalugu Qaqortup, Narsap, Uummannap, Qasigiannguit Qeqertarsuullu kommuunii ilannguppuit.

Januaari 2002-miit Upernaviup, Maniitsup Ammassallullu kommuunii misiliilluni aaqqiinermut ilannguppuit.

2003-mi septembarip aallaqqaataanniit Qaqortoq misileraalluni aaqqissuussinermut peqataajunnaarpoq. 2004-milu januaarip aallaqqaataanniit Qeqertarsuaq, Ammassalik Maniitsorlu misileraanermiit peqataajunnaarputtaaq.

Taamaalillutik misileraalluni aaqqissuussinermi ullumikkut peqataasut tassaalerput Ilulissat, Qasigiannguit, Uummannap, Narsap aamma Upernaviup kommuunii.

C. Novembarimi 2003-mi naliliineq.

Misileraalluni aaqqissuussineq Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup 2003-mi naliliiffigaa. Tamanna apeqqutit immersugassat atorlugit ingerlanneqarpoq.

Apeqqutit immersugassat atorlugit paasiniaanerup takutippaa, kommuunit innarluutilinnut aningaasaliissutinik akuersissuteqartarnermik tigusisimanertik ataatsimut isigalugu iluarisimaaraat, tamannalu naalakkersuinikkut oqartussatut innarluutilinnut akisussaassuseqarnerulernermik kinguneqarsimasoq. Misiliutaasumik tunniussinerup aamma kingunerisimavaa allaffissornikkut sulinerup pitsaanerulernera, innuttaasunik sullissinikkut sukkanerulernera pappialarsornerullu annikinnerulernera, tassa kommuuni nammineq aalajangiisalermat taamalu Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup suliassamik ingerlatsinissaa akissuteqarnissaalu utaqqisariaarullugit.

Kommuunit aamma nalunaarput atuisut iluarisimaarinninnerulersut. Innuttaasut ajornaannerusumik sukkanerusumillu sullinneqarsinnaalersimapput, tassa kommunip (pisortatigut sullissisup) suliap naammassinissaa nammineq akisussaaffigilermagu. Aamma kommuuniniit akissutitigut erserpoq aningaasat atugassat taakkulu aqunneqarnerat ajornartorsiutaanerusartoq.

D. Misileraanerup iluani sukaterinerit.

Innarluutilinnik ikiuinermut aningaasartuutit misileraalluni aaqqissuussinermut atasumik misinnartumik qaffapput. Aningaasartuutaanerulersut affaat tassaapput tapersersorteqarnissamut nal. akunnerisa amerlanerit 2002-miilli atorneqartalernerat.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup 2003-mi matumunnga tunngasumik nakkutilliinermini paasivaa kommuunit amerlaqisutigut inunnut annertuumik innarluutilinnut angerlarsimaffinni ikiortit atornagit tapersersorteqarnermut nal. akunnerinik atuineq kisiat ingerlakkaat. 2004-p tungaanut nalorninartorsiorfiusimavoq, angerlarsimaffinni ikiortit suliassaat tapersersorteqarnissamut nal. akunnerinik nalunaarsugaasimammata.

Innuttaasut annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisarnermik peqqussummi pineqartut, qanoq annertutigisumik pisinnaannginnerat naapertorlugu angerlarsimaffimmi ikiorteqartuarnissamik neqeroorfigineqarsinnaapput.

Angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsisarneq pillugu maleruagassat maleruagassanut annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisarneq pillugu maleruagassanit siulliutillugit atorneqartussaapput. Isumaginninnermut tunngasumik inatsisit allat atorlugit ikiorsiisoqariarsinnaatinnagu aatsaat innarluutilinnut maleruagassat atorneqassapput. Taamaammat innuttaasoq annertuumik innarluutilik pillugu iliuusissatut pilersaarusiortoqartillugu innuttaasut ataasiakkaat angerlarsimaffimmi ikiorteqarnissamut pisariaqartitsinerat pillugu kommuunip naliliisarnissaa pingaaruteqarpoq.

Innuttaasut annertuumik innarluutillit suliassatigut nalinginnaasutigut angerlarsimaffimmi ikiortinik atorfissaqartitsigajupput – illup iluani suliassanut assigiinngitsunut – aamma inuttut eqqiluisaarnissamut.

Angerlarsimaffimmi ikiortit suliassaannik aamma tapersersersortit suliassaannik immikkoortitsiniartarneq ajornartorsiutaasartoq malunnarpoq. Kommuunimi innuttaasoq annertuumik innarluutilik innuttaasutut allatuulli isigineqaqqartussaavoq, taamaallaat annertuumik innarluutillip innarluuteqarnini pissutigalugu suliarisinnaanngisamigut ikiorserneqarnissani atorfissaqartittarpaa.

Taamaattumik 2003-imi decembarimi tapersersortitut ikiortinik atuineq pillugu immikkut ilitsersuusiaq Ilaqutariinnermut pisortaqarfiup suliarisimavaa, angerlarsimaffimmilu ikiorteqartitsineq pillugu ilitsersuut aamma suliarisimallugu. Tamatumuuna siunertaavoq kommuunini angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsinermi suliassat tapersersortitullu sulinerup ilitsersuinermik ilaqartinneqartup immikkoorutaasa erseqqinnerulernissaat.

Maleruagassat erseqqissassavaattaaq kommuunit suut suliassarineraat suullu Namminersornerullutik Oqartussat suliassarineraat, aamma kommuunit inatsisit allaffissornikkut suliassartaannik assigiiaarnerusumik suleriaaseqarnissaat qulanaassallugu.

Tapersersorteqartitsinermut aningaasartuutit Landskarsimit matuneqartussaapput, angerlarsimaffinnilu ikiortinut aningaasartuutit kommuuninit isumagineqartussaallutik. Tapersersorteqartitsinermut nal. akunnerinut Namminersornerullutik Oqartussat aningaasartuutissaat kommuunit angerlarsimaffimmi ikiortinut aningaasartuutissaannut taarsiullugit atorneqartarsimanerannut arlalissuarnik assersuutissaqarpoq.

Misileraalluni aaqqissuussineq pillugu isumaqatigiissutissat isumaqatiginninniutaaneranni, tapersersortinut aningaasartuutissat angerlarsimaffinnilu ikiortit kukkusumik immikkoortinneqartarnerannut takussutissanik Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik kommuunit tungaanniit siunnersuutinik siumuijuarpoq. Tamatuma kinguneranik kommuunit ilaat aaqqiinermit tunuarniarlutik kissaateqarput, tassa angerlarsimaffinni ikiortinut aningaasartuutit tapersersorteqartitsinermut nal. akunnerinut atugassatut isikkoqalersillugit isertorneqarsinnaajunnaarmata.

Tapersersortit pillugit sukaterinerit saniatigut 2003-mi novembarimi naliliinerit kingunerannik kommuunit misileraanermi peqataasut allatigut aamma sukateriffigineqarput.

Aningaasartuutit annertunerulernerannut atatillugu Naalakkersuisut misileraanermut atatillugu atugassarititaasut allanngortinnissaat 2004-miit atuutilersussatut aalajangiuppaat nutaamillu toqqammaviusumik isumaqatigiissusiorlutik, aningaasatigut aqutsinermut iluaqutaajutigaluni aningaasartuutit annertusiartuinnarnissaannut pitsaaliuutaasussamik.
Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik aamma ilumini suliat ingerlanneqartarnerat pillugu periutsinik nutaanik pilersitsivoq, ukiumi misiliiffiusumi 2004-mi atulersunik. Isumaqatigiissutit nutaat atugassarisanillu allannguinerit tamakku ilaatigut kinguneraat kommuunit ikiorsiissutinut aningaasartuutimik utertinneqarnissaannik qinnuteqaraangamik uppernarsaatinik siornatigornit suli annerusumik piumaffigineqartalernerat.

Kommuunit misileraanermi peqataasut inunnik nutaanik annertuumik innarluutillit pillugit peqqussutip iluani pineqartunut namminneq ilanngussisinnaanerat 2004 aallarnerfigalugu atorunnaarsinneqarpoq. Kommunit siornatigut atugassarititaasut naapertorlugit taamaaliorsinnaagaluarput. Inuit peqqussummi pineqartunut ilanngunneqassanersut Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup aalajangertarpaa.

Sukaterineq alla tassaavoq aningaasat innarluutilinnut atorneqanngitsoortut Landskarsimut utertinneqartalernerat. Kiisalu aamma misiliutaasumik aaqqissuussinermut atatillugu nakkutilliineq siornagumut sanilliullugu sukaterneqarpoq. Kommuunit arlallit tamanna qisuariarfigisimavaat, naatsorsuutit ingerlaavartumik nunap immikkoortuani allaffeqarfinnut nassiunneqartalerneratigut allaffissornikkut suliassaqarnerulernermik kinguneqarnerarlugu.

Taamatut sukaterinermi innarluutilinnut tunngasut tikivillugit pitsaanerusumillu aqunneqalernissaat anguniarneqarpoq, aammalu tamanna maleruagassat kommuunini ataasiakkaani assigiiaarnerusumik allaffissornikkut isumagineqartalernissaannut peqataaniartussaavoq.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup sulisuni innarluutilinnik suliaqarnermut tunngasunik novembarimi 2003 ulluni marlunni pikkorissartippai. Pikkorissaarnerup siunertaraa sulisut pikkorinnerulersarnissaat aammalu suliassaqarfimmi tamatumani sulinikkut periaasissat nutaat sukaterinerillu piviusunngortinnissaat.

Sukaterinerit 2004-miit atuutilernerisa kingunerisaanik kommuunit ilaasa misileraanermi peqataajunnaarnissartik kissaatigisimavaat, allallu misileraanermi peqataaginnarnissartik nangaasunnguamik akuersaarsimallugu. Kommuunit peqataaginnartut kommuunit angerlarsimaffinni ikiortinut aningaasartuutaasa qaffannissaat akuersaarsimavaat. Taanna isumaqatigiinniarnerni ilaatittuarlugu sammineqarsimavoq.

Kommuunit tapersersorteqartitsinermut nal. akunnerinik atugassanik, nunap immikkoortuini allaffiit tunniuttagaannit amerlanerusunik qinnuteqaatinik, Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup tamatuma kingorna aningaasaliissutigisarsimasaanik nassitsisarsimapput. Tassunga qisuariaatit tassaasarsimanngillat innarluutillip ilitsersuunneqarnissamik annerusumik pisariaqartitsinera, kommuunilli aningaasaqarniarnerannut tunngasuunerusarlutik.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup misilittagai naapertorlugit tapersersorteqartitsinermut nal. akunnerinut imaluunniit angerlarsimaffimmi ikiortimut qanoq ilinikkut tapiisarnissaq suli nalornissutaavoq. Misilittakkat naapertorlugit maleruagassat nutaat eqqortumik atuutsilernissaannut piffissaq sivisujaaq atorneqartarpoq, imaassinnaavorlu kommunini inunnik sullissisut pikkorissartinneqartariaqarsinnaasut.

E. Misileraalluni aaqqissuussinerup siunissaa.

Misileraalluni aaqqissuussineq aamma 2005-imi ingerlaqqissaaq. Nalakkersuisut isumaqarput misileraalluni aaqqissuussineq ungasinnerusoq isigalugu nuna tamakkerlugu atuutuartussanngortittariaqartoq, tamatumuuna innuttaasut sukkanerusumik pitsaanerusumillu sullinneqarsinnaammata.
Innarluutilinnut tunngasut nuna tamakkerlugu atuuttuartussamillu kommuuninut tunniunneqarnerisigut tapersersortinut angerlarsimaffinnilu ikiortinut aningaasaliissuteqartarnikkut pisortatigullu sullissinikkullu akisussaaffiit ataatsimoortinneqalissapput. Taama pisoqarpat kommuunit aningaasaliissutit iluanni pingaarnersiuillutik tulleriiaarinissaminnut pinngitsaalineqassapput aningaasartuutillu ajornannginnerusumik aqussinnaalissallugit.

Innarluutilinnut tunngasut kommuninut nuunneqarnerisigut aamma qanoq ilinikkut tapersersortinik imaluunniit angerlarsimaffinni ikiortinik sulisitsinissamut aningaasaliissuteqartoqartariaqarnersoq tapiissuteqartoqarsinnaanersorlu eqaannerusumik aalajangiiffigineqarsinnaalissapput. Aamma ta-persersorti innarluutilik peqatigalugu ulluinnarni suliassanik, angerlarsimaffimmi ikiortip isumagisinnaanngisaanik, isumagisaqarsinnaavoq tamatigut sungiusaaqqinnerusariaqanngitsumik.

Aningaasaliisarnermut aningaasatigullu missingersuusiornermut akisussaaffik iluatsittumik tunniunneqassappat kommuunini aningaasatigut aqutsineq pitsaanerulertariaqarpoq. Aningaasatigut aqutsineq soorlu assersuutigalugu immikkut ittumik nalunaarsuiffissaliornikkut aqutsinikkullu najoqqutassiornikkut pisinnaavoq.

Aaqqissuussineq ataavartunngortinneqassappat inatsisinut tunngasortai najoqqutassiallu kommuuninut tunniussinissamut naleqqussarneqartariaqarput.

- Innarluutilinnik ikiorsiisarnermut tunngasut ilaasa tamarmilluunniit kommuuninut suliassanngortinneqarsinnaanerannut nuutsisinnaanermut periarfissat Naalakkersuisut misissussavaat, aalajangiisussatut oqartussaaffik aningaasaliisinnaatitaanerlu ingerlaqatigiissillugit. Innarluutilinnik ikiorsiisarnermut tunngasut kommuninut tunniunneqarnerata kingunerissavaa nutaanik inatsisiliortoqartariaqarnera, maleruagassiortoqarnisaaa, aningaasanik aqutseriaatsimik aalajangersagaliortoqarnissaa kiisalu Namminersornerullutik Oqartussat KANUKOKA-llu akornanni ataatsimoortumik tapiissuteqartarnermut isumaqatigiissutissamut siunnersuusiortoqarnissaa.

4. Innarluutilinnik paaqqinniffinnut tunngasut

Inatsisartut peqqussutaanni § 14 naapertorlugu Isumaginninnermut Naalakkersuisup ”annertuumik innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffinni pisariaqartinneqartut naapertorlugit naammattunik inissaqarnissaa isumagissavaa”. Taamatullu Naalakkersuisoq paaqqinniffiit taakku pilersinneqartarnerinik ingerlanneqarnerinillu ataqatigiissaarisuussaaq.

Innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffiit Namminersornerullutik Oqartussanit aningaasalersugaapput aammalu Ilaqutariinnermut Pisortaqarfimmit ingerlanneqarlutik.

Nunatsinni ullumikkut innarluutilinnut paaqqinniffiit arfinillit innarluutilinnullu tapertatut sullissiviit meeqqanut inuusuttunullu tunngatitat pingasut, tamarmik katillutik 109-nut inissallit pigineqarput. 2003-p kingorna inissat 29-nik paaqqinniffimmillu ataatsimik amerlineqarsimapput. Sullinniakkat paaqqinniffinni ataasiakkaani assigiinngisitaarput, kisianni innarluutilinnut paaqqinniffiit sullitaat assigiinngisitaaqisut tassaaput tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit, timimikkut tarnimikkullu ajuutillit, inuusuttut inersimasullu tarnimikkut nappaatillit kiisalu meeqqat inuusuttullu arlalinnik innarluutillit.

A. Innarluutilinnik paaqqinniffiit eqqartorneqarneri

Ivaaraq, Qaqortoq

Innarluutilinnut paaqqinniffik meeqqat inuusuttullu timimikkut tarnimikkullu ineriartornerminni imaannaanngitsunik ajoqutilinnut pisinnaassutsimikkut ataavartumik sanngiissuteqartunut naatsorsuussaq. Najugaqartut tassagajuttarput arlalinnik innarluutillit, tamakkuuppullu innarluutillit nunatsinni tigummineqarsinnaasut eqqugaanerpaasimasortaat. Najugaqartut tamarmik assakaasulinnik kaassuartakkanik issiaveqartuupput.

Paaqqinniffik Røde Kors-ip meeqqanut angerlarsimaffiutissaatut sananeqaqqaarsimagaluarpoq, 90’ikkulli aallartinneranni innarluutilinnik paaqqinnitarfinngorlugu qulinit najugarineqarsinnaanngorlugu allanngortinneqartoq, illorsuulli massakkut isumagisassaminut naleqqutinnginnera, aammalu qatserisartut suliffinnillu nakkutilliisut peqqussuteqarneratigut inissat arfineq pingasuinnanngorlugit ikilisinneqartariaqarsimapput.

Paaqqinniffiup ilitsersuussinikkut anguniagai:

- najugaqartut inuunermik pitsaasumik, imaqarluartumik misigisassaqarfiulluartumillu tuninissaat.
- atortorissaarutissat najugaqartut qanoq ilinikkulluunniit atorfissaqartitaasa taakkununnga iluaqutissanngorlugit pissarsiarisarnissaat taakkununngalu atorneqarsinnaasunngortinnissaat.
- atassuteqaqatigeeriaatsit assigiinngitsut ilinniartitsissutigalugillu puigornaveersaartinnissaat.

- najugaqartut tamarmik atasiakkaarlutik sullinneqarnissaannik pilersaarutit / katsorsarneqarnissaanik pilersaarutit aallaavigalugut taakkununnga toqqissisimanartunik kajungilersaataasunillu ulluinnarni atugaqartitsinissaq.
- aallaarsimaaqatigiittarnissaq.
- najugaqartut tamarmik atuartuujunnaarsimagunik atuarnissaannut aamma/imaluunniit allanik sammisassaqarnissamut periarfissaanik neqeroorfiginissaat.

Tusilartut angerlarsimaffiat, Illu Sungaartoq, Qaqortoq

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik meeqqanik inuusuttunillu sullissiviup Inuusuttut Inaat'a ataani inissisimasoq.

Tapertatut sulliissiviup maannamuugallartoq sullinniagaa ataasiusoq tassaavoq arlalinnik innarluutilik inoqatiminut attaveqarsinnaanngitsutut malunnaatilik nunatsinni allami inissiffissaqartinneqanngitsoq. Innarluutilinnik allanik taamatukanneq innarluuteqartutut nalilerneqarsinnaasunik najugaqatigiissinnaasunik siumugassaqassappat ullumikkutut sulisoqarluni pingasut tikillugit najugaqartorineqarsinnaapput, ineqarfimmi pisariaqartinneqartut pigineqarpata.

Paaqqinniffiup ilinniartitsinikkut sullissinera angummut inuusuttumut tassunga sammisitaavoq taamaattumillu tusilartuunermut inoqatinullu attaveqarsinnaanngitsutut malunnaatilimmut tungatitaalluni.

Palleq, Paamiut

Angerlarsimaffik Palleq tarnikkut ineriartornerminni innarluutilinnik timikkut annertuumik innarluuteqanngitsunik qulinik 18-iniit qummut ukiulinnik ineqartoqarsinnaavoq. Palleq ineriartornikkut innarluutillit allani najugaqartinneqarlutik misilinneqarsimasut, aammalu ulloq unnuarlu tapersersorneqartuartariaqartut najugaqarfigaat.

Persorsaanikkut sulinermi salliutinneqarput toqqissisimasutut misigisimanissaq, qanittuunissaq najugaqatigiittullu ataqatigiinnissaq kiisalu angerlarsimaffippalaartuutitsinissaq. Najugaqartut illumi suliassanut tamanut pisinnaassuseq naapertorlugu peqataanissaat pingaartinneqarpoq. Aamma isumaqatigiissuteqarsimalluni unioqqutikkaanni tamatuma kinguneqarnissaa pingaartitaavoq, isumaqatigiissuteqarsimagaanni tamatuma sumut atasarnera najugaqartut paasisinnaalerniassammassuk. Aamma najugaqartut namminneq inuttut eqqiluisaarnissakkut sungiusarneqartarput.

Najugaqartut aningaasat pisartakkatik namminneq aqussinnaanngilaat, taamaattumillu attaviusartup salliup najugaqartoq ilitsersugarisarpaa aningaasat qaammammut naammattussanngorniarlugit. Attaviusartup najugaqartoq peqatigalugu ilaquttanut ulluinnarni attaveqartarneq isumagisarpaa.

Aaqa, Nuuk

Inersimasunut 21-nut 18-it sinnerlugit ukiulinnut tarnimikkut nappaateqartunut nunamut tamarmut atuuttumik ulloq unnuarlu paaqqinniffik. Tassani inissat marluk Prader Willi Syndrom-imik nappaatilinnik inoqartinneqarput. Immikkoortortassaata nutaap 2005-imi atulerneratigut najugaqartunut 29-nut inissaqalissaaq. Kalaallit tarnimikkut nappaatillit eqqartuussaanikkut Danmarkimi pineqaatissinneqarsimasut ilaat immikkoortoq nutaaq taanna aqqutigalugu angerlartinneqarsinnaasalissapput. Paaqqinnittarfik nakkutigisaasumik sannaveqarpoq 18-inut inissalimmik.

Paaqqinniffimmi pingaartumik najugaqartinneqartarput skizofreni'mik nappaateqartutut paasineqartut eqqarsartaatsimikkulluunnit allanik nappaateqartut.

Paaqqinniffimmi ilitsersuussinikkut sulinermi najugaqartut/atuisut ataasiakkaat namminneq atugarisaat aallaavigalugit ulluinnarni atugaqarnissaannik neqeroorfigineqartarput. Ilitsersuussinermi najugaqartut ataasiakkaat pisariaqartitaat naatsorsuutigalugit aaqqissuussisoqartarpoq aamma ajornartinnagu inuttut ineriartuutigisinnaasaannik. Ilitsersuussinermi anguniarneqarpoq najugaqartup nammineq sungiusartinneqarnissaminut piumasarisaminik ersersitsillunilu saqqummiussinissaa. Nammineq atugarisatigut sunniuteqaqataanissaq tamatumunngalu akisussaaqataanissaq pingaartinneqarput.

Elisibannguaq, Maniitsoq

Innarluutilinnik paaqqinniffik tarnikkut ineriartornerminni innarluutilinnut pisinnaassutsimikkut ataavartumik sanngiissuteqartunut 18-62-ini ukiulinnut (massakkorpiaq 26-55-inut ukiulinnut) 17-ininut inissalik. Paaqqinniffik aamma sannaveqarpoq 24-nut inissalimmik.

Paaqqinniffiup sullinniagai tassaapput inersimasut tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit pisinnaassutsimikkut ataavartunik sanngiissutillit. Aamma tiguneqarsinnaasarput tarnikkut annikinnerusunik nappaatillit, qaratsamikkut ajoqusersimasut kiisalu noqartarnermik nappaatillit. Najugaqartut ilaat aamma inoqatiminnut attaveqarniarnermik ajornartorsiuteqartutut malunniuttarput. Najugaqartut paaqqinniffimmi najugaqartuarsinnaapput kommunip utoqqarnik isumaginninneranut nuunnissartik tikillugu.

Paaqqinniffimmi ilitsersuussinikkut suliissineq najugaqartut ataasiakkaat isumassorneqarnissamik, tapersersorneqarnissamik katsorsarneqarnissamillu pisariaqartitarpassuinut naleqqussagaasarpoq. Najugaqarfimmi aaqqissuussinerup allanngorpallaannginnissaa nakkutigineqartorujussuuvoq, tamanna najugaqartunut qajannaqisunut sunniuteqarnerluttarmat. Ullup ingerlasarnera najoqqutassaq aalajangersimaqqissaartoq ukiup qanoq ilineranut naapertuussagaq malillugu pisarpoq. Najugaqartut tassani sannavimmi nakkutigisaasumi ullut tamaasa suliaqarnissaminnik neqeroorfigineqartarput.

Uiluiit, Sisimiut

Atuartunut tusilartunut tutsarluttunullu arfinilinniit 18-inut ukiulinnut qulingiluanut atuartuunerup nalaani angerlarsimaffik.

Saaffigisai aalajangersimasut: paaqqinniffik tusilartunut/ tutsarluttunut sanaajuvoq ussersorluni oqaluussinermik atuiffiusinnaasoq. Illu tamarmi amasuuvoq, najugaqartut tamarmik imminnut attavigeqatigiissinnaallutik. Najugaqartut aamma sumiginnagaasimasuupput, taamaattumillu tusilartuunerup saniatigut aamma atugarisamikkut ajornartorsiuteqartuullutik.

Perorsaanikkut siunnerfik tassaavoq tusilartut / tutsarluttut inuiaqatigiinni namminneersinnaanngorlugit sungiusarnissaat. Najugaqartut kajumissaarneqartarput timersortaqqullugit, tamaani timersoqatigiiffinni inuit nalinginnaasumik tusaasinnaasut akuliuffigisinnaaniassammatigik, najugaqartullumi aamma tamaani innarluutillit peqatigiiffianni ilaasortaapput. Kingulleq taanna ingerlanniaruminaatsuuvoq, tassa najugaqartut namminneq innarluutilittut imminnut isigineq ajormata. Kajumissaarneqartarput meeqqat atuarfiata sunngiffimmi atuartitsisarnerinut sapinngisamik peqataaniartaqqullugit, tamanna aqqutigalugu inuusuttunut allanut akuliulluarniassammata. Najugaqartut atuartuunerminnut atatillugu paaqqinnittarfimmiittuusarmata ilinniagassanik ilinniarnermut piffissarujussuaq atorneqartarpoq. Ilinniagassanik ilinnniarneq tamarmi immikuutaarluni ingerlanneqartarpoq sulisunik ikiorteqarluni, tassami tamarmik nipituumik atuarneqarlutillu ussersornikkut oqaatigineqartartussaammata.

Perorsaanikkut inuiaqatigiinni inooqataanermut attuumassuteqartut sammineqartarput, tamatumani aamma suut akuerisaasut suullu inerteqqutaasut killingi nalinginnaaffiilu ilanngullugit. Tusilartut oqaasii allat ulluinnarni oqaaserinngimmatigik ataasiakkaarlugit oqaluttuuttariaqartarput inatsisit suunersut, aamma suna eqqortuunersoq.

Pilutaq, Sisimiut

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik Angerlarsimaffik Aja’p Nuummiittup meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffiusup ataaniittoq arnanut inuusuttunut pingasunut sianiutimikkut ’borderline forstyrrelse’mik nappaateqartunut inissiaq.

Sullissiviup saaffigisai tassaapput arnat inuusuttut sianiutimikkut ’borderline forstyrrelse’mik nappaateqartut.

Sullissivimmi ilitsersuinikkut periaaserineqarpoq arnat tarnikkut patajasorujussuit eqqissisimatillugillu paaqqutarinissaat. Ilitsersuinermi uteritsuullunilu nikallujaatsuusariaqarpoq arnat nanertugaaqisut/nanertueqisut taakku inuunerat atoruminartuutinniarsaralugu.

Ikinngut, Ilulissat

Paaqqinniffimmiittarput meeqqat, inuusuttut inersimasullu aqqanik marlunnik ukiulinniit utoqqaliartuaartut timikkut/ tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit. Paaqqinniffik 21-nik najugaqartoqarsinnaavoq, paaqqinniffimmi namminermi illoqarfimmilu immikkoortortaaqqani sisamani siammarsimasunik. Paaqqinniffik aamma sannaveqarpoq qulingiluanut naatsorsuussamik.

Paaqqinnittarfiup sullinniagai tassaanerupput inersimasut tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit. Aamma najugaqartut ilarpassui assigiinngitsutigut sumiginnagaasimasuusarput. Paaqqinnittarfiup aamma tigusinnaasarpai inersimasut tarnikkut allanik innarluutillit, nunatsinni naleqquttunik allanik massakkorpiaq inissiffissaqartinneqanngitsut, soorlu assersuutigalugit inoqatinut attaveqarneq sapersut, kingusissukkut qaratsamikkut ajoqusersimasut, mongolit aamma arlalinnik innarluutillit (tarnikkut/timikkut innarluutillit).

Paaqinniffik nakkutigineqartumik sannaveqarpoq.

Paaqqinniffimmi najugaqartut alaatsinaatarineqartarput ilitsersuussinikkullu sungiusaanissamik neqerooruteqartoqartarluni, iliuusissanik pilersaarusiortoqartarluni, qanorlu ittunik najugaqarnissaq nassuiarneqarlunilu pilersinneqartarluni inunnullu timikkut/tarnikkut innarluutilinnut naleqquttumik sungiusarnissaq neqeroorutigineqartarluni.

Sungiusaariaatsimi atorneqartumi najugaqartoq akisussaassuseqalersinniarneqartarpoq namminerlu inuunermini peqataalersinniarneqartarluni. Najugaqartut innarluutiminnik paasinnilluarnissaat anguniarneqartarpoq aammalu tamatuma pilersitaanik periarfissanik aporfissanillu ilisimannilersitsiniarneqartarluni. Ilitsersuinerup inuunermi sapinngisamik nalinginnaasumut qaninnerpaami pisariaqartunik pisinnaasassat aallartitittarpai, puigornaveersaartittarlugit aamma/imaluunniit sungiunniarteqqittarlugit.

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik, Uummannaq

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffimmut Meqqat Angerlarsimaffiat Uummannaq'mut atasuuvoq. Tapertatut sullissivik nammineerluni immikuullarissuunngilaq, meeqqat inuusuttullu tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit arfiniliusut paaqqinniffiup immikkoortuini marluusuni meeqqanut ilutiminnut nalinginnaasumik piginnaassuseqartunut akulerutitinneqarsimammata.

Tapertatut sullissiviup sulliniagai tassaapput meeqqat inuusuttullu tarnimikkut ineriartornerminni inarluutillit.

Paaqqinniffimmi ilitsersuussinikkut anguniarneqarpoq tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit, meeqqanik inuusuttunillu nalinginnaasumik piginnaassulinnik najugaqateqartitsinikkut, taakkununnga akuliutitinnissaat, innarluutillit immikoortinneqartutut meeqqanillunniit allanit allaaneru-

sutut misigisimannginnissaat anguniarlugu. Perorsaariaaseq atorneqartoq inunnut ataasiakkaanut naleqqussarneqaannarluni meeqqanut inuusuttunullu paaqqinniffimmi najugaqartunut allanut atorneqartutut ippoq.

Perorsaanikkut sulinermi aallaavigineqarput isumalluuttit pinngortitami qanigisamilu siumugassaasut. Taamaalilluni illumi ningiut piniartullu meeqqat angerlarsimaffippalaartumik avatangiiseqarnissaannik pilersitsiniaqataasut sulisorineqarput. Perorsaanikkut sulinerup ilangaallussua aalajangersumik ingerlassaqartarnermut sammisinneqarpoq. Assersuutigalugu qaammatini marlunni qimussimik angalasoqartarpoq tamaani piniartunik ilaqarluni. Perorsaanermi pingaarutilik alla tassaavoq Europami nunanut allanut angalasarneq, tassuuna meeqqat nutaanik avatangiisissarsiorlugit anguniagassarsiortillugillu kiisalu qaammaasaqarnerulersinniarlugit.

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik Nasippi, Ammassalik

Tapertatut sullissivik inersimasunut (18-62-inik ukiulinnut) tarnimikkut ineriartornerminni innarluutilinnut ataavartumik killilimmik pisinnaasalinnut arfinilinnut naatsorsuussaq Prinsesse Margrethes Børnehjem'imut atasuuvoq. Tapertatut sullissivik nakkutigisamik sannaveqarpoq aama avataaneersunit atorneqartartumik. Katillugit qulinik inissaqarpoq.

Sullissiviup sulliniagai tassanerupput sumiiffigisami najugallit akornanni inersimasut tarnimikkut ineriartornerminni innarluutillit. Najugaqartut angalasinnaanermikkut assigiingisitaartuupput. Najugaqartut tamangajammik saniatigut innarluutiliupput - spastiskiullutik aalaniarnikkut ajornartorsiutillit, kingusissukkut qaratsamikkut ajoqusersimasut noqartoortartullu. Sullissivimmi piffissap ilaani tappiitsoq ataaseq tigummisarineqartarsimavoq.

Sullissivimmi perorsanikkut najugaqartunut ataasiakkaanut immikuutaarlugit iliuusissanut pilersaarusiat katsorsaanissamullu pilersaarusiat malittarineqartarput najugaqartut ataasiakkaarlutik sapinngisamik pitsaanerpaamik inuuneqarnissaat anguniarlugu. Allanik ilinniagaqarsimasut suleqatigalugit najugaqartut sungiusarneqartarput/sungiusaqqinneqartarput.

Najugaqartut tamarmik immikkut inissiannguamik igaffeeralimmik najugaqarput taamalu namminneq kissaatertik malillugu angerlarsimaffippalaartumik avatangiiseqarniarsinnaallutik. Inissiani najugaqartoq nammineerluni aalajangiisuusarpoq. Inimi ataatsimooruttakkami najugaqartut suliassersorneqartarput namminneq kissaataat pisinnaasaallu ataqqillugit aamma ataatsimoorluni inooqatiginniissami maleruagassat tamarmiulluni malitassat sianigalugit.

Tamakku saniatigut meeqqat inuusuttullu innarluutillit arlalissuit nunatsinni tamarmi meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffinni najugaqartiterput. Tamakku tassaapput meeqqap inissinneqareerneratigut aatsaat innarluuteqartutut paasineqartut. Amerlanertigut meeraq meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffimmiiginnartarpoq, naak innarluutillit pillugit peqqussutip ataaniittutut isigineqalersimagaluarluni, tassa inissinneqarnera inuttut atuagarisanut tunngassutilimmik peqquteqarnerusarmat.

Innarluutilinnik paaqqinniffiit arfinillit taakku innarluutaasartut nalinginnaanerpaat sullissivigaat. Taamaattorli innarluutinik allanik ikittuinnarnilli, ataaseq-marlunnit taamaallaat atugaasunik nutaanik ingerlaavartumik paasisaqartoqartarpoq. Taamaattunut tapertatut sullissiviit immikkorluinnaq innarluutilinnik isumaginniffiusut pilersineqakulanerujartorput, nunatta avataani inissiisinnaanermut taartitut atorneqartartunik.

B. Tamatumani ajugaaffiginiartariaqartut

Innarluutilinnik isumaginninneq ineriartortinneqartuarpoq. Innarluutit nutaat nassaarineqartuarput, aamma innarluutillit angerlarsimaffimminni najugallit ilaat immikkorluinnaq, angerlarsimaffimminni isumagineqarsinnaanngitsumik, katsorsarneqartariaqalersarput.

Nunarput inuttussutsimigut nunaarannguuvoq, assigiimmik innarluutillit ikittuinnaaffigisartagaat. Taamaattumik paaqqinniffinnik innarluutinut aalajangersimasunut immikkoortunut tamanut naleqqussakkamik pilersitsineq ajornaqaaq. Taamaattorli innarluutit imminnut assingussutillit paaqqinniffiup ataatsip iluaniitinneqarsinnaasarput. Ataasiakkaatigut tapertatut sullissivinnik inummut ataatsimut naatsorsuussanik pilersitsisoqarsimavoq. Tapertatut sullissiviit taamaattut aningaasanik atuinikkut allannguutaanngingajattumik marluk-pingasunik najugaqartoqarsinnaasarput.

Allatigulli innarluutit immikkorluinnaq ittut tungaatigut, innarluutit pillugit ilisimasanik immikkut ittunik pilersitsiniarneq aamma/allanngutsaaliuineq ajornartarsimapput, paasinarsisimavorlu nunatta avataani paaqqinniffimmut immikkut piukkunnarsakkamut inissinneqarneq innarluutilimmut qajassuussinerpaatut isigisariaqartartoq. Taamaalillutik inoqatinut attaveqarniarneq sapersunik paaqqinniffimmi atorunnaartumi najugaqarsimasut Danmarkimi paaqqinniffimmi immikkut piukkunnarsakkami inissinneqarsimapput.

Innarluutilinnik paaqqinniffinni kalaallinik sulisussanik ilinniarsimasunik pissarsiniarneq ataatsimut isigalugu ajornakusoortuuvoq. Agguaqatigiissillugit atorfiit pigineqartut affaasa missaannaat ilinniarsimasunik inuttaqartinneqarput, taakku ilaat ikittuinnaat kalaallisut oqaluttuullutik. Nunatsinni innarluutilinnik paaqqinniffiit ineriartortinneqartuarneranni perorsaasunik immikkut ittumik ilinniagalinnik innarluutilinnik sullissinermik soqutigisalinnik amerlanerusunik atorfissaqartitsisoqarpoq.

C. Siunissami ineriartornissaq

Innarluutilinnik sullissinermi nalinginnaavoq innarluutillit paaqqinniffinni inissinneqareersimasut ”oqimaalliartortarnerat”, tassa imaappoq isumagineqarneruleriartorlutillu paaqutarineqarneruleriartortarnerat. Aamma naatsorsuutigisariaqarpoq inuit taamaatut innuttaasutut allatulli siornagornit inuunertunerusalerumaarnerat. Innarluutillit paaqqinnittarfinnut inissinneqarnissamik pisariaqartitsisut amerliartortillugit paaqqinnittarfinni inissat pisariaqartinneqartut taamaalillutik amerliartuaartuassapput.

Innarluutilinnik nunatsinni paaqqinnittarfiit annertusarneqarnissaannut taartaasinnaasoq tassaavoq taamaattut amerlanerusut Danmarkimi paaqqinnittarfinnut inissittalernissaat. Tamanna kajungernartuunngilaq, taamaattorli pissutsit ataasiakkaat eqqarsaatigalugit tamatuma tungaatigut imminut akilersinnaanerusutut isigineqarsinnaasassasoq assortorneqarsinnaanngilaq. Suulli tamaasa ataatsimut isigigaanni innarluutilinnik Danmarkimi paaqqinnittarfinnut iniissiineq nunatsinni innarluutilinnik paaqqinniffinnut iniissinermit akisunerusarpoq. Aamma nunatsinni paaqqinniffinnut inissiinikkut tamatuma nassataanik aningaasatigut ingerlatsinerit, soorlu akissarsiat, akileraarutit il.il. nunatsinniiginnarsinnaasarput.

Tamanna tunngavigalugu Naalakkersuisut 2005-2008-mut ilaqutariissutsip tungaatigut immikkoortumut pilersaarusiamik saqqummiipput. Tassani ilaavoq innarluutilinnik paaqqinnittarfinni inissat amerlineqarnissaat.

Pisariaqartinneqarumaartutut naatsorsuutigineqartut aallavigalugit, aamma immikkoortuni aningaasartuutit ikililernissaat siunertaralugu Naalakkersuisut siunnersuutigaat nutaanik sanaartornani ulloq unnuarlu paaqqinniffiit pioreersut allilerneqassasut. Pioreersut allilernerisigut imaluunniit tapertatut sullissivinnik sanaartornikkut pisortassanut aqutsinissamullu aningaasartuutissat ileqqaarneqassapput, tassa imaappoq pisortaq, pisortap tullia allaffimmiullu. Aamma sulisussaalatsisoqalersillugu sulisooreersut immikkoortuni assigiinngitsuni nikisartinnissaat killeqaraluartumik ajornassanngilaq. Ataatsimut isigalugu aqutsinermut sulisoqarnermullu tunngasut atorluarneqarnerussapput.

Ingerlatsiviup tungaatigut eqqaatsumik periaaseqarnissaq pingaartuuvoq, tassami pisariaqartitat nalliuttarput peeruteqqittarlutillu. Ingerlatsiveerannguit immikkoqqissaaq pisinnaasallit atuisunik nutaanik taamatulli innarluuteqartunik/nappaatilinnik takkuttoqartarnerani kalluartiasuupput aammalu aningaasarpassuunngitsut atorlugit allanik pisariaqartitsisunut nuunneqarsinnaangorlugit allanngortinneqarsinnaasariaqarlutik.

Taamaammat isumaliutigineqarpoq immikkoortunnguamik tamani atorsinnaasumik (tapertatut sullissivimmik) pingasunut inissalimmik pilersitsinissaq, taamaattoq meeqqanik inuusuttunillu isumaginninnermi perorsaasunit siunertanut suugaluartunulluunniit, aamma taamatulli innarluutilinnik sullissinermi, atorneqarsinnaassalluni. Aamma pilersinniarneqarpoq immikkoortortaq tamani atorsinnaasoq (tapertatut sullissivik) meeqqanut/inuusuttunut qulinut inissalik, aamma tamatigoortumik sullitassanut assigiinngitsunut atorneqarsinnaasoq.

Taama tapertatut sullissivinnik assigiimmik periaaseqarluni pilersinneqartussanik sanasarnikkut aamma pilersaarusiorneq akikillisarneqassaaq, tassami sananiagaq sumiifimmi nutaami sananeqartussanngoraangat toqqavissaa kisimi nutaamik titartarneqartartussaammat.

Naalakkersuisut Inatsisartut Aningaasanut inatsisissamut Siunnersuutaanni ukiuni 2005-2008-mi sanaartugassanut nutaanut makkuninnga siunnersuuteqarput:

Ivaaraq nutaaq aamma Ivaaratoqqap allanngortiternissaa

Massakkut paaqqinnittarfiusoq meeqqat angerlarsimaffikuanni atorunnaartumi, meeqqaanik arlalinnik innarluutilinnik, arlalippasuartigut issiavinnik assakaasulinnik kaassuartakkanik atuisunik, imaluunnit teknikkikkut atortorissaarutinik inituunik pisariaqartitsissunik sullissivissatut sanaajusimanngisaannartumi pilersinneqarsimavoq.

Illutaata sannaata teknikkikkut atortorissaarutit inissaqartinngilai, aammalu amoortaatinik atortorissaarutinillu allanik ivertiternissamut atuinissamullu, sulisut suliaannut nukersornaqisunut oqilisaataasinnaasumik pilersitseriarfissaqarani. Paaqqinniffimmi najugaqartut inersimasunngortiternerat ilutigalugu teknikkikkut atortorissaarutit, soorlu issiaviit assakaasullit kaassuartakkat, suli initunerulersimapput, massakkullu illuutigineqartumi najugaqartut inimiit inimut allanut nuunniartarnerat aatsaat ajornartorsiorujussuarluni pisinnaasarpoq.

Kiisalu aamma massakkut illuutigineqartoq suliassat ullumikkut tassani isumagineqartariaqartut suliarinissaannut naleqqukkunnaarsimasutut oqaatigisariaqarpoq. Atortorissaarutit innarluutilerujussuit tassaniittut sullinneqarneranni ullumikkut pisariaqartutut isigisariaqartut paaqqinniffimmi pigineqanngillat aammalu ikkussuunneqarsinnaanatik.

Immikkoortumut pilersaarusiami siunnersuutigineqarpoq paaqqinniffimmik nutaamik meeqqanut arlalinnik innarluutilinnut qulinut inissalimmik Qaqortumi sanasoqassasoq, aamma paaqqinnittarfitoqaq allanngortiterneqassasoq inersimasunut arlalinnik innarluutilinnut tallimanut inissanngorlugu. Tamatuma kingunerisaanik aningaasartuutit 3,5 mio. kr.-iunissaat naatsorsuutigineqarpoq, tassa massakkut inissat arfineq pingasuusut 15-inut amerlineqartussaammata. Malittaasumik aningaasaliissutissat pilersaarusiami ilanngullugit naatsorsuutigineqarput.

Inersimasunut inoqatinut attaveqarneq sapersunut tapertatut sullissivik, Nuuk

Tapertatut sullissivissami tassani ineqartut ilaat marluk Aja'mut allatsereersimapput, kisiannili illumi attartukkami najugaqarallarlutik. Tapertatut sullissivik taamaalilluni pioreerpoq. Tapertatut sullissivissaq sanatinniarneqarpoq akisuumik attartornermut aningaasartuutit sipaarumallugit, aamma init sullissivissat pitsaanerusut pilersikkumallugit, kiisalu najugaqartussaq alla ataaseq tiguneqarsinnaalersinniarlugu. Najugaqartussat tassani najugaqartuarnissaminnik neqeroorfigineqarnissaat naatsorsuutigisariaqassaaq.

Getrud Rask Minde'p, Sisimiuniittup, allanngortinnissaa, iluarsartornissaa allilernissaalu

Paaqqinniffik siornagut meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffiusimavoq 16-inut inissalik. Ukiualuit matuma siornagut meeqqat inuusuttullu tarnikkut ineriartornerminni inarluutillit sisamat inissinneqarnissaat pisariaqartinneqalersimavoq, paaqqinniffillu katillugit 12-inut inissalittut aalajangiunneqarpoq. Meeqqanut inuusuttunullu inissat arfineq pingasut taavalu tarnikkut ineriartornerminni innarluutilinnut inissat sisamat. Paaqqinnittarfik ullumikkut meeqqanik inuusut-

tunillu nalinginnarnik arfinillinik aammalu ineriartornikkut innaluutilinnik arfinilinnik inoqarpoq. Taama ataatsimoortitsineq najugaqartunut immikkoortut arlaannaannulluunniit naleqquttuunngilaq.

Taamaattumik immikkooortumut pilersaarusiami siunnersuutigineqarpoq paaqqinniffik meeqqanik inuusuttunillu innarluutilinnik tarnikkut ineriartornerminni innarluuteqartunik sullissivittut aaqqiissuunneqassasoq katillugit 14-inik inissalinngorlugu.

Paaqqinniffik uiguneqassaaq arfinilinnut inissalimmik.

Inersimasunut arlalinnik innaluutilinnut tapertatut sullissivik, Qaqortoq

Paaqqinniffimmut Inuusuttut Inaat'nut, meeqqanut, inuusuttunut aamma anaananut/ilaqutariinnut meeralinnut nunamut tamarmut atuuttumut atasumik tapertatut sullissiveqareerpoq taaneqartumik "Illu Sungaartoq", massakkorpiaq angutip inuusuttup arlalinnik innarluutillip najugarisaanik. Tapertatut sullissivik pisortat illuutaanni attartukkamiitinneqarpoq. Immikkortoq taanna ukiumut 2,5 mio. kr.-nik akeqarpoq.

Paaqqinniffik nammineq nalunaarpoq illuuteqarnikkut inissaqartitsisoqarpat taamaattunik pingasunik tigusaqarsinnaalluni.

Niviarsissanut arnanullu immikkut pisariaqartitsisunut tapertatut sullissivik, Sisimiut

Arnanut inuusuttunut/inersimasunut piginnaanikitsunut aamma 'borderline'mut assingusumik ajornartorsiutilinnut tapertatut sullissivimmik pingasunut inissalimmik pisariaqartitsisoqarpoq. Arnat taakku innarluutilinnik paaqqinniffivinniitinneqarsinnaanngillat, tassa pissusilersortarnerat najugaqartunut allanut sulisunullu assut nanertinnartuugami/akornusersuisuugami mamiatsannartuullunilu.

- Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik paaqqinniffiit tungaatigut immikkoortumut pilersaarusiaqarpoq Naalakkersuisut tamatuma tungaatigut siunissamut pilersaarutaannik imalimmik. Immikkoortumut pilersaarusiaq 2004-mi ukiakkut ataatsimiinnermi agguaanneqassaaq.

5. Danmarkimi inissiisarnerit

Naalakkersuisut paatsuugassaanngitsumik isumaqarput nunatsinni innarluutillit nunatsinniillutik pitsaanerpaamik inuusinnaasut, sapinngisaq tamaat nunatsinniiginnassasut tamaanilu pisariaqartitaminnik ikiorneqarlutillu katsorsarneqassasut. Tamanut, aamma innarluutilinnut, pingaaruteqartarpoq ilaquttanut ikinngutinullu qanittumiinnissaq aammalu avatangiisit, pinngortitap, inuit, kulturip, nerisat minnerunngitsumillu oqaatsit sungiusimasat najornissaat. Ilami avatangiisit qaninnerpaasat innarluutillit qanoq issusaannut pingaaruteqartorujussuusarpput.

Innarluutillip innarluutilinnut paaqqinniffimmiinnissaa pisariaqarpat, nunatsinni paaqqinniffimmut innersuunneqarsinnaanissaa aallaaviussaaq.

Innarluutillip illersorneqarsinnaasumik katsorsarneqarsinnaanera nunatsinni pisinnaanngippat Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup innarluutilik nunani allani katsorsartikkiartornissaanik neqeroorfigisinnaavaa. Tassa pingaartumik Danmarkimi. Innarluutillip Danmarkimi paaqqinniffimmut inissinneqarnissaanik Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik aalajangiisarpoq kommuunip innarluutillip angerlarsimaffiata innersuussutaa naapertorlugu.

Innarluut imaluunniit innarluutit assigiinngitsut ataatsimoortut ima immikkut ittuutigisinnaapput imalu katsorsaruminaatsigalutik, nunatsinni innarluutilinnut paaqqinniffeqarani tamakkununnga tulluartunik, imaluunniit piffissap akuersaarneqarsinnaasumik sivisussusillip iluani taamaattumik pilersitsisoqarsinnaanani, imaluunniit Namminersornerullutik Oqartussat nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit naapertorlugit nuussinissami peqataanissamut pisussaaffilerneqarsimallutik. Pissutsit taamaatsillugit aatsaat Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik pineqartup Danmarkimut innissinnissaanut akuersissuteqarsinnaavoq. Akuersineq ataatsimoortumik aamma pineqatoq pillugu nalilersuinerup kingorna pisarpoq, tamatumanilu innarluutillip inuttut atugai qanorlu Danmarkimut attuumassuteqarnera aalajangeeqataasarpoq.

Aamma katsorsartilluni Danmarkimiinnissaq matumani pineqarpoq. Tamanna imatut paasineqassaaq innarluutilik piffissami killilimmi katsorsarneqassasoq ilinniartinneqarluniluunniit, inuttut nammineersinnaanerulernissaminut pisinnaasaqalersinneqarluni.

Pineqartoq Danmarkimi inissinneqaruni qallunaat paaqqinniffiini najugaqatigiiffiinilu najugalittut allatuulli pisinnaatitaaffeqarlunilu pisussaaffeqartarpoq. Tassa inatsisit Danmarkimi atuuttut naapertorlugit pineqartarput. Danmarkimi najugaqarnermi aningaasartuutit nunatsinnit akilerneqartarput allaffissornermilu aningaasartuutit Danmarkimit matussuserneqartarlutik.

2004-mut aningaasanut inatsimmi 94,4 mio. kr.-nit Danmarkimi innarluutilinnik isumaginninnermut atugassatut immikkoortinneqarsimapput. Taakku matussusissavaat aalajangersimasumik akiliilluni najugaqartitsineq, katsorsaaneq, ulluunerani ikiorsiissutit, immikkut atuartitsineq ikiorsiinerillu allat qallunaat inatsisaat tunngavigalugit pisut, soorlu atortunut tunngasut. Taakku avataatigut nunatsinnut sulinngiffeqarluni tikeraarlunilu angalanernut tapiissutit, nutserisoqar-

neq, kalaallisut atuartinneqarneq il.il. aningaasanit taakkunannga matuneqartussaapput. Aningaasartuutit amerlassusaannut Namminersornerullutik Oqartussat inunnik qassinik Danmarkimiittussanngortitsisimanera aammalu akit aalajangersimasut, Danmarkimi oqartussaasunit angissusilerneqartartut, qassiunerat apeqqutaasarpoq.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup Nunatta Danmarkimi sinniisoqarfiani sulisuisa Danmarkimi oqartussaasunut, inissanik pineqartunik neqerooruteqarsinnaasunut, attaveqarneq isumagisarpaat. Vestsjællands Amt tamatumani inunnut ineriartornikkut innarluutilinnut, nunatsinni naleqquttunik inissaqartinneqanngitsunut inissanik Namminersornerullutik Oqartussanut neqerooruteqartarnissaminut immikkut ittumik pisussaaffeqarpoq. Inuit allanik innarluutillit nunatsinni najugassinneqarsinnaanngitsut pisortaqarfiup sulissutiginninneratigut Danmarkimi sumiffinnut assigiinngitsunut inissitsiterneqartarput katsorsarneqarnissamik pisariaqartitap qanoq ittuunera apeqqutaatittarlugu.

Inuit annertuumik innarluutillit ikiorneqartarnerat pillugu Inatsisartut peqqussutaanni § 21 naapertorlugu aalajangersarneqarsimavoq, innarluutilimmik nunatta avataani paaqqinniffimmiittoqartillugu, innarluutillip kommuuniani isumaginninnermut ataatsimiititaliap innarluutillip nunatsinnut uternissaanut periarfissaqarnersoq minnerpaamik ukiumut ataasiarluni misissuiffigisassagaa. Tamatumuuna innarluutillip pisariaqanngitsumik sivisuallaamik nunani allaniinnissaa pingitsoorniarneqarpoq. Aamma inuit ataasiakkaat arlallilluunniit immikkut ittumik innarluutillit nunatsinnut utersinnaanissaannut periarfissat Ilaqutariinnermut Pisortaqarfimmit alaatsinaaqqissaarneqarput.

Soorlu assersuutigalugu ineriartornermikkut innarluutillit qulit 1992-imi Maniitsumi Najugaqarfik Elisibannguamut angerlartinneqarput, 1994-imilu meeqqat pingasut Qaqortumi Ivaaqqamut. Tamatuma kingorna ataatsikkut inuit arlallit nunatsinnut utertissallugit periarfissaqarsimanngilaq, ukiulli tamaasa inuit ataasiakkaat amerlanngitsut nunatsinni uterfissaannik naleqquttunik neqeroorfigineqartarsimapput.

Inuit annertuumik innarluutillit Danmarkimi najugaqarfinnut innersuunneqarsimasut 1983-ip kingorna ikiliartuinnarsimapput, taamanikkut 150-it missaaniissimagaluarlutik. 2004-mi januaarip aallaqqaataanni katillugit 118-it Danmarkimi katsorsartittussatut innersuunneqarsimapput.

Ikilisimanerinut peqqutaanerpaapput toqusoqartarnera aamma eqqaaneqareersutut nunatsinnut utertitsisoqartarnera, kiisalu tappavunngartinneqartartut ikilisimanerat. Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup kommuunillu periarfissat tamaasa misissoqqaarlugit aatsaat Danmarkimi inissiisoqartarnissaa alaatsinaannerulersimavaat, tassa aatsaat pisariaqavitsillugu taamaaliortoqartalerluni.

1. januar 2004-mi katillugit	**118**
Inuit tarnikkut ineriartornerminni inarluutillit	92*)
Inuit tusaaniarnermikkut innarluutillit	2
Inuit isigisamikkut innarluutillit	3
Inuit timimikkut innarluutillit	5
Inuit tarnimikkut innarluutillit (katsorsarneqarsinnaanngitsumik sianiutimikkut ajuutillit)	10
Inuit piffissami sivikinnerusumi/killilimmi inissinneqartut	6

*) Taakkunannga 79-it meeqqanut inuusuttunullu innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffinniittut imal. inersimasunut annertuumik innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini Vestsjællands amt-imiittuni.

Ukiuinut agguaallugit 1. januar 2004:

0 - 6 uk.	7 - 17 uk.	18 - 29 uk.	30 – 39 uk.	40 - 49 uk.	50 - 59 uk.	60 sinn.uk.	Katill.
1	5	20	44	30	16	2	118

Innarluutilinnik isumaginninnermut Danmarkimi aningaasartuutit inunnut inissinneqarsimasunut ataasiakkaanut naatsorsuinerit malillugit qaffakkiartorput. Tamatumunnga peqqutaasut pingaarnerit marluk tassaapput taakkunannga ukiuni amerlasuuni Danmarkimiissimasut amerlanerpaat, tassaalersimanerat utoqqalisimasut taamalu paarisariaqarnerulersimasut, inuillu Danmarkimi ullumikkut inissinneqartartut katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsinerunerat, taamalu katsorsarneqarnerisa siornatigornit akisunerulersimanerat. Taamaattumik nunatsinni katsorsaanissamut periarfissat annertusarneqarnerisigut akikinnerusumik katsorsarneqarsinnaasut nunatsinniiginnarsinnaalersimapput.

Malunnarpoq inunnut ataatsikkut annertuunik innarluuteqalersimasunut, soorlu ajutoorujussuarnermikkut ajoquserneqarsimasunut, inunnut qaratsamikkut (soorlu aanaartoornermik kinguneranik) ajoquteqalersimasunut kiisalu inunnut – tamatigut peqqutaa ilisimaneqanngitsumik - avatangiisiminnut sakkortoorujussuarmik pissusilersortunut, kisiannili aamma soorlu inuusuttunut katsorsarneqarsinnaanngitsumik tarnimikkut ajoqutilinnut ineriartornerminniluunniit akornutilinnut katsorsartiffissanik Namminersornerullutik Oqartussat Danmarkimi pissarsiornerusalersut.

Pingaartuuvoq Danmarkimut inissiinissamut aalajangiussinerup tunngavilersorluagaallunilu inuk pineqartoq pillugu paasissutissanik nutaanik tunulequtaqarnissaa. Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik aalajangiisarpoq paasissutissat inummut tunngasut makku tunngavigalugit: inissisimanerup nalaani kingornalu iliuusissatut pilersaarutit, pineqartup piffissami kingullermi pissusilersuutai, nakorsanit tarnillu nakorsaannit paasissutissat kingulliit, aamma allami inissiinissamut periarfissat suut misissorneqarsimanersut.

Iliuusissatut pilersaarutit innarluutillit Danmarkimut inissinneqarnissaannut atatillugu sakkussaapput pingaarutillit. Pilersaarut sukumiisumik suliaq Danmarkimi inissiinissamik aalajangiinermut kommuunillu innarluutilimmut malinnaanissaanut pingaaruteqaqaaq. Danmarkimi inissiinissamut suna anguniagaava, aamma sooq innarluutilik nunatsinni inissinneqarsinnaanngila. Tamatuma saniatigut pingaaruteqarpoq iliuusissatut pilersaarutip nalilersortuarneqarnissaa, tamatumuuna kommuunip innarluutilimmut akisussaasuunini nakkutigiuarsinnaammagu, naak taanna piffissap ilaani Danmarkimiittaraluarpalluunniit. Pingaartuuvortaaq kommuuni eqqaasittuartassallugu Danmarkimi inissiineq pissutsit immikkorluinnaq itsillugit aatsaat piffissami sivisunerusumi pisinnaassammat, kalaallinilu inuiaqatigiinnut atassuteqartuarnissaq innarluutilimmut pingaartuulluni.

- Allaffissornikkut periutsit sukateriffiginiarlugit erseqqissarniarlugillu Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik nutaamik ullumikkullu pissutsinut naleqqussakkamik maleruagassiorniarpoq. Maleruagassiaq Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup kommunillu innarluutilimmik sullissineranni atugassaavoq.

6. Naliliineq aammalu innarluutilinnik nalunaarsuisarneq

Innarluutilinnik ikiorsiisarnermut tunngasut siunissami pilersaarusiornissaannut paasissutissat ullumikkorpiaq atuuttut kisitsisitigullu paasissutissat kingullerpaat pisariaqarput. Taamaattumik ullumikkut kisitsisitigut paasissutissanik atorsinnaasunik peqannginnera ajornartorsiutaavoq.

Tassalu innarluutilinnut tunngasutigut paasissutissat amigaataanerat, innarluutilinik aalajangersumik periaaseqarluni nalunaarsuisarsimannginneq, aningaasartuutinik aqutsineq aamma maleruagassat assigiinngiaartumik atortinneqarnerat qangalili ajornartorsiutaasimapput. Tamakku tamaasa Ilaqutariinnermut Pisortaqarfimmit eqqumaffigineqarput pitsanngorsarniarlugillu aallartinneqarlutik.

Taamaammat Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup iluani suleqatigiissitaliortoqarsimavoq, innarluutilinnik ikiorsiisarneq tamaat ataatsimut isigalugu pisariaqartitanik ullumikkullu suleriaatsinik misissuisussanik. Suleqatigiit nalilersorlugulu misissoqqissaassavaat inatsisinik allannguinissaq pisariaqarnersoq. Suleqatigiissitaq innarluutilinnik ikiuisarnerup kommuuninut nuunneqarnissaanut atatillugu iliuusissatut pilersaarummik siunnersuusiussaaq, taassumalu ataani aamma aningaasartuutissat kommuuninut ataasiakkaanut qanoq agguataarneqarnissaannik kiisalu tamatumunnga tunngasunut aningaasatigut aqutsinermi maleruagassanik siunnersuusiussalluni.

Suleqatigiissitap makku suliaralugit aallartissavai:

- annertuumik innarluutilinnik tamanik qitiusumik nalunaarsuineq
- annertuumik innarluutilinnik nalunaarsuinermi periusissamik sananeq
- qarasaasiat atorlugit journaliliornermi periuseq
- aningaasatigut akuersissutinik tamanik nalunaarsuineq
- Namminersornerullutik Oqartussat aningaasatigut ingerlatsineranni nalunaarsuinerit
- kommuunit aningaasartuutit utertinneqarnissaannik qinnuteqaataannik nalunaarsuineq
- Inatsisit maleruagassallu atuuttut nutarternissaat periaatsillu atuutilernissaannut periusissamik ilitsersuusiorneq, kiisalu
- systemip immikkoortuinut ataasiakkaanut nalunaarsuinermi maleruagassanik sananeq.

Nalunaarsuinermi aaqqissuussineq sakkussaavoq pinngitsoorneqarsinnaanngitsoq neqeroorutinut siunissami pisariaqartikkumaakkanut siuningaaniit pilersaarusiornermi atorneqarsinnaasoq, kiisalu pisariaqarnerpaat salliutillugit samminеqarsinnaanngorlugit tamakku tungaat iluarsiissuteqarfigissallugu. Innarluutilinnik ikiuinerup nutarterinissaq nutarterinissarlu siunertaralugit misissuiffiginissaa aamma kommuunit suliamik ingerlatsinerannut erseqqinnerulersitsillunilu pisariillisaataassaaq.

7. Inatsisinut tunngasut

Inunnik annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisarnermut ikorfartuinermullu tunngaviuvoq annertuumik innarluutillit ikiorserneqartarnerat pillugu inatsisartut peqqussutaat nr. 7 novembarip 3-at 1994-imeersoq. Inatsisartut peqqussutaat taanna kingorna inatsisartut peqqussutaanni nr. 13-imi oktobarip 31-anni 1996-imeersumi aammalu inatsisartut peqqussutaanni nr. 1-imi majip 30-anni 2000-imeersumi allanngortinneqarpoq. Aamma maleruagassat itisilikkat aalajangersarneqarput annertuumik innarluutillit ikiorserneqartarnerat pillugu nalunaarummi nr. 28-mi decembarip 22-anni 2000-imeersumi, aamma meeqqanut inuusuttunullu kiisalu annertuumik innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffiit pillugit nalunaarummi nr. 64-imi decembarip 29-anni 1994-imeersumi, soorlumi aamma tamakku pillugit ilitsersuutinik suliaqartoqartarsimasoq.

Innarluutillit pillugit inatsisit taakkulu maleruagassartaat naleqqussarlugillu nutartertariaqalersimapput.

- Naalakkersuisut inatsisit atuuttut nutarterneqarnissaannik suliat aallartinniarpaat.

8. Sammineqartut allat

- Innarluutillit pillugit ilisimasanik eqiteriffik

Inatsisartut 2004-mut aningaasanut inatsisaanni ukiunullu tulliuttunut pingasunut 320.000 kr.-it immikkoortinneqarput pingaarnertut qulequtsiullugu innarluutillit pillugit ilisimasanik eqiteriffik, ilisimasanik eqiteriffiup pilersinnissaanut ilusissaanillu ineriartortitsinissamut atugassat. Aningaasaliissutit innarluutit annertuut pillugit ilisimasaqarnerulernissap anguniarnissaannut, aamma innarluutillit taamatullu aamma innarluuteqanngitsut innarluutillit ataatsimoortukkuutaat aamma annertuumik innarluutilinnik katsorsaaneq pillugit ilisimasanik aallerfissaqarsinnaanermut atorneqassapput.

Innarluutillit ilisimaneqarnerulernissaat innarluutillillu pillugit ilisimasat pillugit aningaasaliisutissatut periarfissat qanoq pitsaanerusumik atorniarneqarsinnaanersut Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup misissorniarpaa. Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup aningaasaliissutit innarluutilinnut iluaqutaasumik pitsaanerpaamik qanoq atorneqarsinnaanersut aamma misissorniarpaa.

- Nuna tamakkerlugu innarluutillit ulluat.

Naalakkersuisut FN-ip nunat tamalaat akornanni innarluutilinnut ullorititaani decembarip 3-anni 2004 nuna tamakkerlugu innarluutillit ulluat malunnartinniarpaat. Ullormi tassani malunnartitsinissamut 200.000 kr. immikkoortinneqarsimapput, innarluutillit peqatigiiffiinit kommuuninillu malunnartitsiniarnermut atatillugu qinnuteqarfiusinnaasut. FN-ip nunat tamalaat akornanni innarluutilinnut ullorititaanik nunatsinni malunnartitsinissami innarluutillit inuuniarnerminni atugaat nukissaallu qitiutillugit nittarsaanniarneqassapput, innarluutilinnullu atugassarititaasut pitsaanerulernissaannik suliniarneq ingerlateqqissallugu.